

Adamzadyň kosmiki gelejegi

Category: Geň-taňsy wakalar, Kitapcy

написано kitapcy | 22 январа, 2025

Adamzadyň kosmiki gelejegi ADAMZADYŇ KOSMIKI GELEJEGI

ABŞ-nyň Nýu-Ýork Döwlet taryh muzeýiniň "Dünýäniň daşynda: Kosmosy özleşdirmegiň gelejegi" atly bölümine gireniňde, edil häzir gum-gukluk çöl bolup ýatan Mars saýýarasynyň ýaşaýyş üçin oňaýly ýagdaýa getirilmegine kömek etme mümkinçiligi bar. Zala giren her kişi ping-pong stolunyň ululygyndaky interaktiw ekran arkaly gyzyň saýýaranyň gelejekdäki özgerişine goşant goşup bilýär.

Ilkini etmeli iş – atmosfera gatlagyny galyňlaşdyryp, howany maýlatmak üçin parnik gazy (парниковые газы) bolan karbondioksidi doňan toprakdan we buz gatlaklaryndan çykarmak. Şonda siz saýýarany bombalap ýa-da buz gatlaklarynyň üstüne Gün şöhlesini çekip, buzlaryň çalt eremegi üçin gara tüsse üfläp bilýärsiňiz.

Adatça biz muzeýlerde goýlan eksponatlary köne ýa-da birwagt ölüp giden zatlar diýip düşüňäris. Aslynda amerikanlaryň kosmos maksatnamasy-da ölüp barýana meňzeýär. Kosmos boýunça ökde hünärmenleriň gojalyp, kem-kemden pensiýa çykmagy bilen indi bu pudakda işlejänlerem tükenip barýar. Aýa uçuş etmek dagy indi taryhyň sahypalarynda galjak ýatlamalaryň birine öwrüljege meňzeýär. Döwlet tarapyndan goýberilýän pullaryň kesilmegi we galan soňkuja birküç sany kosmos taslamasynyň býžetiniň dowamly artmagy-da gowulygyň alamaty däl.

Ýöne muzeýiň bu zaly şolar ýaly kynçylykly meseleleri bir gapdala zyňyp, 50-100 ýyl öňe seretmäge synanyşýar.

Kurator Maýkl Şara "Biz häzir öwrülişik sepgidine gelip yetdik. Siwilizasiýa hökmünde oýlanşykly hereket edip, mundan buýana näme etmelidigimizi maslahatlaşmaly. Biziň mundan buýanky missiýamyz nähili bolmaly?" diýen soragy orta atýar. Şara muzeýdäki serginiň yşarat edýän missiýasyny käbir hünärmenlere geňeşip, özüniň gurandygyny aýdýar. NASA-nyň ýa-da haýsydyr bir başga guramanyň resmi programmasy bilen

serginiň hiç hili galtaşygy ýok.

Maýkl Şara "Haýsydyr bir ýurt muny hökman amala aşyrar. Belkäm muny ABŞ başarmazam" diýýär.

Zala girilende size ýardam etjek "iPhone" programmasy hem bar. Eger-de siz telefonyňyzy kosmos beketleri modellerinden birine tutsaňyz, telefonyňyza awtomatiki ýagdaýda goşmaça maglumat gelip goşulýar.

Sergi zyýaratçylaryny geçmişe sary dinamiki syýahata çykarýar. Başlangyç menzilde orbitada ilkinji bolup emeli hemra ýerleşdiren, ilkinji bolup bir aýal bilen erkegi kosmosa uçuran we Aýyň arka tarapyny ilkinji bolup surata düşüren SSSR-iň gazanan kosmiki üstünliklerini görüp bilersiňiz. Soň nobat ABŞ-nyň kosmiki üstünliklerine geçýär: Aýa ilkinji uçuş, 2009-njy ýylda kosmonawt Jon Gransfeldiň "Hubble" kosmiki teleskopyna täze kamera oturdyşyny görkezýän maket...

Ýöne Aýyň külkesini hem ysgaman geçäýmän. "Apollo-17"-niň ýolbaşçysy Ýujin Sernanyň (Ý.Sernan 2017-nji ýylda aradan çykdy -t.b.) aýtmagyna görä ol "ýanan kükürdiň külkesi" deý ys berýär. Sergidäki külke NASA-da işleýän himikler tarapyndan originalyna kybap ýasaldy. Adamlaryň iru-giç (sergini guraýjylaryň çakyna görä 2030-njy ýylda) bu külreňk we howasyz hemra dolanyp gelmegine garaşylýar. Syýahat broşýurasy görnüşinde ýazylan tanyşdyryş ýazgylarynyň birinde "Kosmos gämisi bilen Ýerden daşyna diňe üç günlük syýahat, göz gamaşdyryjy Aý sizi myhmançylyga çagyýar" diýen jümle bar. Özümizi Aýyň günorta yklymynyň golaýyndaky bir çöketlik bolan Şekilton kraterinden tapýas. Dowamly garaňkylykda galýan bu ýerde birwagt Aýa gelip düşen guýrukly ýyldyzlardan galan buz bolup biler. Şonuň üçinem gelejekdäki Aý stansiýasynyň bu ýerde gurlaýmagy ähtimal. Adamlar Aýyň üstünde zynjyrly tekerleri bolan kiçijik arabalar bilen gezerler we Ýerden çişirilip ugradylan ballonlardan dem alarlar. Aýa gitmegem täsin boljaga meňzeýär. Şaranyň pikiriçe Aýa Ýeriň atmosferasyndan inip-galýan "Aý lifti" bilen gidip geleris. Ýeke-täk bir kabelden ybarat bu liftiň bir ujy Aýyň üstünde, beýleki ujy bolsa Ýeriň dartys güýji bilen perçinlenen görnüşde atmosferada bolar.

Maýkl Şara wagtyň geçmegi bilen kabeliň Ýere çenli uzap biljegini aýdýar. Şekltondan aňyrrakdaky künçde Itokawa astreoidiniň maketi sallangy dur. Bu astreoid 2005-nji ýylda "Hayabusa" atly ýapon kosmiki gämisi tarapyndan barylyp, üstünden toprak parçalary alnypdy. Obama hökümeti tarapyndan kosmosy özleşdirmek üçin ilki astreoidleriň öwrenilmeginiň öňe tutulmagy biziň gözümizde diýseň täsin many aňladýar.

Astronomlar suwuň we organiki maddalaryň Ýere gelip düşen astreoidler arkaly dörändigini öňe sürýär. Ýöne haçanam bolsa bir gün Ýere gelip düşjek astreoid tutuş ýaşaýşyň ýoguna-da ýanyp biler.

Gözümüzizi Marsa dikmegimiziň bir sebäbi-de şundan gelip çykýar. Mars biziň töweregimizde birnäçe mümkinçilikleri döredip biljek ýeke-täk saýýara. Hususanam ylmy-fantastika muşdaklarynyň asyrlar boýy edip gelen arzuwy şu saýýarada ýaşamak.

Käbir geologlar Marsyň wagtyň geçmegi bilen ýaşamaga amatly saýýara öwürüp boljakdygyna ynanýar. Eger bu zatlar amala aşaysa, adamzat taryhynyň deňsiz-taýsyz we iň gymmatbahaly taslamasy bolar hem-de müňlerçe ýyl dowam edip, trillionlarça dollar harç ediler. Atmosfera gatlagyny galyňlaşdyrmak üçin saýýaranyň bombalanmagy heniz diňe başlangyç. Soňky etapda kislorodyň emele gelmegini üpjün etmek üçin Marsa bakteriýalar, otjumak ösümlükler we agaçlar ýerleşdiriler.

Elbetde, aýdylýanlaryň gülala-güllük bilen amala aşjakdygyna ynanmaýanlar az däl. Hatda käbirleri adamzadyň muny etmäge hakynyň ýokdugyny aýdýar. Çünki, eger Marsyň bir ýerlerinde saklanyp galan mikroplar bar bolsa, şol mikroplar bilen bile olaryň ewolýusion mümkinçilikleri hem ýok bolup gider. Muňa garamazdan Maýkl Şara Marsy özleşdirip boljakdygyna tüýs ýüregi bilen ynanýar. Ol "Bu iş adamzadyň ösüp-örňäp köpelmegi bilen, basyp alyjylyk häsiýeti bilen utgaşykly amala aşyryljak işdir" diýýär.

TheNewyorkTimes/2011/11/29/ Geň-taňsy wakalar